
ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN-POLONIA

Vol. XV, 4

SECTIO EE

1997

Instytut Hodowli i Technologii Produkcji Zwierzęcej Wydziału Zootechnicznego
Akademii Rolniczej w Lublinie, Instytut Zootechniki w Balicach

KAZIMIERZ KAMIENIECKI, JERZY GNYP, JULIUSZ KRASZEWSKI,
BARBARA SZWARC, EWA KUBACKA

*Analiza bazy surowcowej na terenie działania największych
Okręgowych Spółdzielni Mleczarskich rejonu lubelskiego**

The Analysis of Raw Material Sources on the Area of the Largest Regional
Dairy Societies in Lublin Region

Przyrost ludności kraju oraz wzrost zainteresowania dietą nabiałową doprowadziły do zwiększenia zapotrzebowania rynku na mleko. Wzrost produkcji mleka może odbywać się poprzez powiększanie pogłowia krów lub poprawę ich wydajności (2). W ostatnich latach jednak stan pogłowia wyraźnie zmniejszył się (5). Należało się spodziewać, że spadek liczby krów będzie rezultatem brakowania zwierząt mniej wydajnych, w wyniku czego średnia wydajność jednostkowa w kraju wzrośnie. Wydajność jednak pozostała na tym samym poziomie, co może dowodzić, że redukcja objęta stada zarówno mniej, jak i bardziej wydajne lub obniżono intensywność żywienia (5).

Niska wydajność i mała liczba krów w stadzie zapewniają niewielką produkcję towarową mleka z gospodarstwa. Sytuacja ta nie jest korzystna ani dla producenta, ani dla spółdzielni mleczarskiej. Stale wzrastające parametry jakościowe mleka (4, 5), skup bezpośredni, a zwłaszcza zapowiedź odbioru mleka z gospodarstwa co 48 godz., wymagają inwestowania w nowoczesne urządzenia udojowe i chłodnicze. Przy małej towarowości trudno podjąć decyzje o ich zakupie. Tymczasem polską wieś cechuje w dalszym ciągu duże rozdrobnienie gospodarstw, których przeciętna wielkość nie przekracza 6 ha, a te, które posiadają powyżej 10 ha, stanowią tylko 17% (7). Drobnym gospodarstwom towarzyszy niska obsada krów, wynosząca 4 szt. (1), co plasuje Polskę na jednym z ostatnich miejsc w Europie. Odbiór

* Praca zrealizowana w ramach grantu 5S 309 003 04.

surowca od drobnych dostawców wymaga ogniw pośrednich, jakimi są punkty skupu, gdzie najczęściej stan higieniczny mleka ulega pogorszeniu (3).

Drobni producenci to najczęściej zła jakość higieniczna mleka, zwłaszcza w okresie lata, wynikająca z braku urządzeń chłodniczych. W celu rozwiązania tego problemu proponowano niegdyś dwukrotny odbiór mleka w ciągu doby, co jest obecnie trudne do przyjęcia.

Celem pracy była charakterystyka zaplecza surowcowego największych mleczarni okręgu lubelskiego.

MATERIAŁ I METODY

Badania przeprowadzono na terenie działalności 4 okręgowych Spółdzielni Mleczarskich regionu lubelskiego: Chełm, Krasnystaw, Lublin i Spomlek Radzyń Podlaski. Zebrano materiały dotyczące ilości i jakości skupionego mleka w latach 1993-1994, organizacji skupu, liczby dostawców i obsady krów, ze szczególnym uwzględnieniem przodującej w regionie i kraju mleczarni Spomlek. Obliczono podstawowe wskaźniki porównawcze. Dane liczbowe zebrano w OSM, WUS oraz w Urzędach Gmin. Z uwagi na to, że teren działalności poszczególnych OSM nie pokrywa się z podziałem administracyjnym kraju, zebranie niektórych danych wymagało wiele trudu i czasu.

OMÓWIENIE WYNIKÓW

W r. 1994 OSM w Chełmie prowadziła skup mleka z terenu 12 gmin, w Krasnymstawie 15 (wojew. chełmskie i zamojskie), w Lublinie z 10. Spomlek Radzyń Podlaski posiada najbardziej rozległy teren, obejmujący 33 gminy leżące w wojew. białkopodlaskim, chełmskim, lubelskim i siedleckim (tab. 1). Wyrażając go powierzchnią UR, obejmuje on około 205 tys. ha, podczas gdy areał UR mleczarni poprzednich wynosi 71,6-120,7 tys. ha. Odbiór mleka, z wyjątkiem kilku obór wielkostadnych, odbywa się poprzez punkty skupu, których Chełm posiada 46, Krasnystaw 57, Lublin 48 i Radzyń 127.

Najwyższy skup mleka uzyskała mleczarnia Spomlek: ok. 101 mln l, Krasnystaw 52,6 mln, a Chełm i Lublin ponad 25 mln l. Są to ilości znacznie poniżej możliwości przerobowej zakładów, zwłaszcza że Chełm i Krasnystaw skupiły o 8-12% mleka mniej niż w r. 1993. Jedynie Spomlek wykazał się 7% wzrostem skupu dzięki najwyższej cenie jednostkowej w regionie. Należy nadmienić, że mleczarnia ta prowadzi badania zawartości białka w mleku i uwzględnia jego poziom w cenie jednostkowej. Mleko skupowane było w trzech klasach jakościowych. Stwierdzono tu bardzo duże zróżnicowanie w udziale mleka poszczególnych klas na terenie różnych mleczarni. OSM Chełm i Lublin kupiły 83-84% mleka klasy I, natomiast pomiędzy OSM Krasnystaw i Radzyń różnica wyniosła ponad 20% (97,8 i 77,4%).

Trudno jest zinterpretować wyniki uzyskane przez OSM Krasnystaw, wyrażające najlepszą jakość mleka w regionie i jednocześnie najniższą jego cenę jednostkową (0,24 zł/l). Spółdzielnia Spomlek natomiast najniższy udział mleka I klasy

Tab. 1. Skup mleka oraz charakterystyka bazy surowcowej OSM Chełm, Krasnystaw, Lublin i Radzyń Podlaski

Milk purchasing as well as the characteristics of raw material sources in RDS in Chełm, Krasnystaw, Lublin and Radzyń Podlaski

Wyszczególnienie	Chełm	Krasnystaw	Lublin	Radzyń Podlaski
Skup mleka w r. 1993 (w tys. l)	25548,1	59495,5	25026,7	94252,1
Skup mleka w r. 1994 (w tys. l)	25591,8	52623,5	25125,3	100995,9
Dynamika wzrostu (%)	92,9	88,4	100,4	107,2
Skup mleka w klasie I (%)	84,4	97,8	83,1	77,4
Skup mleka w klasie II (%)	13,2	1,3	12,3	19,5
Skup mleka w klasie III (%)	2,4	0,9	4,6	8,1
Zawartość tłuszczu w mleku (%)	3,71	3,79	3,65	3,89
Zawartość białka w mleku (%)	-	-	-	3,28
Cena 1 l mleka (zł)	0,30	0,24	0,26	0,32
Teren działania (liczba gmin)	12	15	10	33
Liczba punktów skupu mleka	46	57	48	127
Liczba dostawców	4334	11618	4715	14834
Średni skup od 1 dostawcy (l)	5905	4529	5329	6808
Średni skup dzienny (l)	16,2	12,4	14,6	18,6
Bydło ogółem (SE)	26570	53312	26414	73243
w tym krowy (SE)	13870	33487	12743	39112
- " - (%)	52,2	59,5	48,2	53,4
Średnia liczba krów w gospod.	3,2	2,9	2,7	2,6
Średni skup od 1 krowy	1845	1571	1972	2582
Powierzchnia UR (ha)	93192	120709	71636	204921
Udział gleb dobrych (%)	25,0	43,1	50,7	26,8
Udział TUZ (%)	34,5	13,7	9,1	28,6
Skup mleka z 1 ha UR (l)	275	436	351	493

jakościowej uzyskała w wyniku rygorystycznego przestrzegania norm jakości surowca, z określaniem liczby bakterii wyłącznie przy użyciu Bactoscanu, będącego już w wyposażeniu całkowicie zautomatyzowanego własnego laboratorium.

Według K i s z y (1) jakość mleka określana odsetkiem mleka odbieranego w I klasie wynosiła w r. 1990 w Polsce 82,8%. Zdaniem tego autora sumą czynników wpływających na niską jakość krajowego mleka jest niekorzystna struktura bazy surowcowej, nadmierne jej rozdrobnienie, duża liczba dostawców (1400 tys.) przy jednocześnie niskiej dostawie (poniżej 6 l mleka dziennie dostarcza 30% rolników).

Na badanym terenie rozdrobnienie dostawców jest bardzo duże. Ich łączną liczbę określono na 35 501, tj. nieco mniej niż w Anglii (36 tys.), ale więcej niż w Danii lub w Szwecji (1). Wysoka liczba dostawców wynika z niskiej obsady krów w gospodarstwach, która wyniosła od 2,6 do 3,2 SE przy średniej krajowej 4 szt. Średni roczny skup mleka od jednej krowy kształtował się w granicach 1571-2582 l, wobec średniej krajowej 1630 l (1). Dzienna dostawa z 1 gospodarstwa to 12,4-

Szczegółową charakterystykę dostawców (14 834 gospodarstwa) przedstawiono na przykładzie spółdzielni Spomlek (tab. 2). Liczba krów w gospodarstwie wahała się od 1 do 22, przy czym jedną krowę posiadało 24,8% rolników, dwie krowy 32,9%, trzy krowy 20,2% i cztery krowy 11,1%, co stanowiło łącznie 89,0%. Gospodarstwa posiadające 5-10 krów stanowiły 10,7%, natomiast powyżej 10 krów zaledwie 0,3%.

[illegible]

W ogólnej liczbie dostawców znajdowało się 5325 kontrahentów oraz 9509 dostawców niekontraktowych. Chociaż dostawców niekontraktowych było prawie 2-krotnie więcej, to liczba krów w ich posiadaniu była mniejsza o ponad 2,5 tys. Średnia wielkość stada krów u kontrahentów wyniosła 3,9 szt., niemal tyle samo co średnia krajowa, a u dostawców niekontraktowych tylko 1,9 szt.

Struktura stad krów w grupach dostawców różniła się diametralnie. Niekontrahenci w 78,5% posiadali 1-2 krowy, a tylko 21,5% – ponad 3 krowy. Kontrahenci mieli natomiast stada zdecydowanie większe, chociaż 1-2 krowy występowały jeszcze w 20,8%. Stad z 3-4 krowami było w tej grupie 50,8%, z 5-10 krowami 27,7% i powyżej 10 krów 0,7%.

WNIOSKI

1. Analiza zaplecza surowcowego OSM z terenu Lubelszczyzny potwierdziła duże rozdrobnienie dostawców mleka, występujące w Polsce.

2. Istnieją duże różnice w jakościowej analizie skupionego mleka (klasa I stanowiła 77-97%).

3. Zasadnicze wskaźniki skupu, jak: odstawa mleka od jednej krowy (1571-2582), roczna sprzedaż od jednego dostawcy (4,5-6,8 tys. l), dzienna odstawa z gospodarstwa (12,4-18,6 l) oraz ilość mleka sprzedana z 1 ha UR (275-493 l) kształtowały się na poziomie średniej krajowej lub wyższym. Są to jednak bardzo niskie parametry.

4. Średnia wielkość stad krów wyniosła 2,6-3,2 SE. Liczba obór posiadających 1-2 krowy stanowiła 57,7%, 1-4 krowy – 89,01%, a 5 krów i więcej – zaledwie 11,0%.

5. Wskaźniki dostawców kontrahentów kształtowały się na wyższym poziomie.

PIŚMIENNICTWO

1. K i s z a J.: Ilościowe aspekty produkcji mleka w Polsce. Regionalna Konferencja nt. Stan i perspektywy hodowli bydła i mleczarstwa w Wielkopolsce. AR Poznań, 1993.
2. K o t Z.: Wpływ niektórych czynników na sezonowy układ produkcji mleka. Zesz. Probl. Post. Nauk Rol., 207, 21-26, 1978.
3. L i p i Ń s k a E.: O poprawę jakości mikrobiologicznej mleka surowego. Przegl. Mlecz., 7, 191-192, 1995.
4. M a j e w s k i T.: Jakość sanitarno-higieniczna mleka surowego. Międzynarodowa Sesja Naukowa nt. Higienizacja wsi. Wyd. AR Lublin, 95-103, 1995.
5. Ś w i e t l n i k K.: Podaż i ceny artykułów mleczarskich w 1994 roku. Przegl. Mlecz., 4, 119-121, 1995.
6. T r a u t m a n J., K a m i e n i e c k i K., G n y p J.: Charakterystyka gospodarstw produkujących mleko w regionie lubelskim. Przegl. Hod. 12, 6-8, 1996.
7. T r e l a J., W ó j c i k P., A d a m i k P.: Doskonalenie bydła ncb przy użyciu odmiany niemieckiej. Biul. Inf. IZ, 1, 17-28, 1995.

SUMMARY

An analysis of raw material sources was carried out in 4 Regional Dairy Societies in Lublin region. In 1994 the dairy stations purchased over 204 mln l of milk, including 77-97% of the 1st class using the mediation of the purchasing centres. The societies must be based on a large number of suppliers which amounted to 35.5 thousand due to the small number of cow stocking on farms (2.6-3.2). Mean milk purchase amounted to about 4.5-6.8 thousand l per 1 supplier and 1.6-2.6 thousand l per 1 cow. Farms having 4 to 22 cows constituted 22.1% but the others (77.9%) maintained 1-3 cows. Cooperative suppliers had more advantageous factors.